

LUISE
RINSER
EEN BOS
WITTE
NARCISSEN

vandenHartst

Ter introductie

DOOR C. J. E. DINAUX

Deze gebundelde vertellingen van Luise Rinser werden geschreven tussen 1937 en 1956, grotendeels in jaren van beproeving, die de schrijfster van de 'dromerig'-mystische eersteling 'De Lelie' van werk tot werk deden rijpen tot het geëngageerde realisme van 'Jan Lobel uit Warschau'. Het publicatieverbod van het Nazi-regiem (1941) was van die beproeving het voorteken geweest; in 1944/45 volgden haar arrestatie, haar gevangenschap in 'Stadelheim' en eindelijk haar doodvonnis, dat door de snelle ineenstorting van het Derde Rijk niet meer kon worden voltrokken. In het slot- en titelverhaal 'Een bos witte narcissen', daterend uit 1956, werd de weg teruggevonden naar de levenssfeer van het vroegste werk: die van een 'religio', waarvan voor haar het geloof de openbaring en haar dichterlijke verbeelding de bevestiging is. „Als de literatuur”, zo schreef ze, in 'n zelfportret, „verder nog zin en een reden van bestaan wil hebben, dient zij het hare bij te dragen tot het scheppen van een nieuwe orde. Ze doet dit indien ze van de mogelijkheid daarvan getuigt. Ik voor mij geloof, dat deze nieuwe

(vervolg zie achterklep)

orde enkel in een religieus levensgevoel verankerd kan zijn. Mijn eigen weg schijnt, langzaam en langs omwegen, in die richting te gaan". In deze uitspraak vallen geloofsbelijdenis en schrijversgetuigenis samen: Luise Rinsers is, los van alle dogmatiek, een met hart en ziel geëngageerd schrijfster, strijdbaar, kritisch, in voortdurende zelfstrijd terwille van de authenticiteit van haar getuigend schrijverschap, en steeds doende om — gehoorzaamend aan wat zij in *Die gläsernen Ringe* (haar eerste roman) de „straffe, heldere levenswet" noemde — „het verwarrende, duistere lijden van de schepselen dezer aarde" met de menselijke warmte van haar schriftuur te verzachten en er een positieve, bevrijdende kracht tegenover te stellen. „Het menselijke, het leven, het verheffen van het leven tot een hoger plan", verklaarde ze, „vind ik belangrijker dan schrijven", — en dat sluit in, dat zij zich in haar werk onvoorwaardelijk in dienst stelt van dit 'menselijke' en 'hogere'. De rijkdom van Luise Rinsers talent, de menselijke liefde die haar tot schrijven aanzet, haar verlangen om de mens te bevrijden van "bloedlucht, offerrook en wraakgekrijs", stempelen deze verhalenbundel tot een voorname vorm van humaangeëngageerde kunst.

Van Luise Rinser, "zonder twijfel de grootste Duitse schrijfster van deze tijd" (Het Parool) zijn in het Nederlands verschenen: *Daniela*, roman; *Volheid des levens*, roman; *De zondebok*, roman; *Jan Lobel uit Warschau*, novelle; *Totdat de dag aanbreekt*, roman.

EEN BOS
WITTE NARCISSEN

LUISE RINSER

H. P. LEOPOLDS UITGEVERSMIJ N.V.
DEN HAAG

INHOUD

De lelie	7
Anna	16
Elisabeth	48
Daniela	102
De rode kat	155
Het kleine mevrouwtje Marbel	161
De dood van een oude man	171
Een duistere geschiedenis	178
Jan Lobel uit Warschau	198
David	240
Een bos witte narcissen	246

DAVID

Dit is een van de wonderlijkste, tederste en gevaarlijkste hoofdstukken uit de geschiedenis van mijn kinderjaren – de kinderjaren van een hartstochtelijk, dromerig klein meisje, dat zich intens bezighield met geloof en magie en dat al heel vroeg in haar leven zulke geladen woorden als noodlot, jood, sacrament en dood begreep.

Het was zeker geen toeval dat ik het was die naar de deur liep om open te doen, en niet zoals gewoonlijk mijn vader. Onvergetelijk tafereel, een tafereel uit het Oude Testament: op de stenen trap voor het huis staat een vrouw, donker en exotisch, een heel mooie vrouw, met haar arm om de schouders van een jongen die net zo groot is als ik en helemaal het kind van zijn moeder: even donker en exotisch als zij, allebei roerloos en zwijgend.

Ik staarde zonder iets te zeggen naar het onbegrijpelijke tafereel, totdat mijn vader kwam, de situatie met enkele vragen ophelderde en de betovering verbrak. De exotische vrouw was een buitenlandse, maar haar man was Duitser. Ze wilden zich een tijdlang in ons dorp vestigen en de jongen, die maar een paar woordjes Duits kende, zou les krijgen van mijn vader.

Dagelijks op het afgesproken uur kwam David, alleen; een uitdagend nieuwe leren tas sleurde hij onverschillig achter zich aan, en hij was uitzonderlijk verlegen. Mijn vader beklagde zich erover hoe moeilijk het was die dromerige kleine buitenlander les te geven. Het leek net alsof de kleine jongen met zachtzinnige vastberadenheid had besloten niets te leren. Hij glimlachte ernstig en beleefd en slechts een enkele maal verwaardigde hij zich antwoord te geven.

Op een dag was mijn vader er nog niet toen David kwam, en het kind bleef staan wachten op de stenen trap voor het huis – klein, donker en eenzaam. Ik was net bezig een graf voor een dood

vogeltje te graven. David keek een poosje toe, kwam toen dichterbij, en plotseling praatte hij. Hij praatte, hij praatte met mij en hij sprak Duits! Wat hij zei kwam hierop neer: dat ik het graf dieper moest maken, omdat er anders katten of honden zouden komen om het lijkje op te graven.

Een paar dagen later kwam ik David weer tegen, dit keer op straat, en 's avonds.

„Waar ga je heen?” vroeg hij in zuiver Duits.

„Naar de meimaandsoefening.”

„Wat is dat?”

Raar jongetje: weet niet wat een meimaandsoefening is.

„Kom maar mee,” zei ik kortweg; ik had haast. Hij volgde me aarzelend over de drempel van de kerk, stak net als ik zijn hand in het wijwaterbakje, bevochtigde zijn voorhoofd, boog zijn knieën, deed alles wat hij van mij afkeek, en toen hij ten slotte, door mij de jongensrij binnengeduwd, daar neerknielde, met zijn gezicht strak op het altaar gericht, zijn handen net zo gevouwen als wij allemaal, was hij volkomen een van ons. Na de dienst wachtte ik voor de kerk op hem. Hij kwam langzaam, peinzend en verward aanlopen, glimlachte vluchtig tegen me en wilde niet praten. Maar de volgende dag was hij weer in de kerk, en zo vele keren. Op een dag had mijn moeder hem in de kerk gezien. „Wat moet David nu bij de meimaandsoefening?” vroeg ze. Een onbegrijpelijke vraag. Hij was daar toch zoals wij allemaal? „Maar hij is toch joods,” zei ze en voegde eraan toe: „Zouden zijn ouders weten dat hij naar onze kerk gaat?”

„Mag hij dan niet?” vroeg ik onthutst.

„Ik zei je toch dat hij een jood is.”

Ik was negen jaar en zulke termen waren me nog duister. „Joods” betekende: uit het Oosten komen, uit het land van de profeten, uit het volk van de apostelen, van de moeder Gods en van Christus zelf. Geen reden voor David om niet naar de kerk te gaan. Ik vroeg er hem naar. „Ik ben joods,” zei hij, trok de schouders op en liet ze weer zakken. Van dat ogenblik af bestond er een soort van geheim gebod om over die kwestie niet meer te praten. Maar op Sacramentsdag, toen wij kinderen feestelijk getooid onder de wapperende vlaggen in de glans van kaarsen en goud door dorp en velden trokken, zag ik David in de verte

achter ons aankomen, en ik zou hem graag hebben geroepen, net zoals men een vreemde hond naar het etensbakje toelokt.

Ik was een vroom kind, maar mijn vroomheid was hartstochtelijk en een beetje buitenissig. Er stond bij onze kerk een zijkapel met een meer dan levensgroot beeld van Christus, een beeld van beschilderd gips, dat zo afgrijselijk was, dat zelfs ik het opmerkte. Maar het was me niet om schoonheid, maar om geloof en toverij te doen. Dat beeld leefde. Als ik er lang genoeg voor neerknielde, zonder mijn ogen ook maar even af te wenden en zonder aan iets anders te denken, begon het zachtjes adem te halen en me aan te kijken. Dat was mijn geheim. Een groot en ingrijpend waagstuk was het, mijn vriend in te wijden. Hij glimlachte ongelovig, maar bezweek al voor het verlangen naar gebed en wonder. Net als ik staarde ook hij bezwerend naar het beeld. „Nu,” fluisterde ik, „zie je wel?” Op dat ogenblik ging de deur open. Het was Davids moeder, die buiten adem binnenkwam. Zij, de anders zo zachtzinnige vrouw, rukte hem woest naar zich toe en schudde hem heen en weer. „Wat doe jij hier?” Toen keek ze mij boos aan: „Wat gaat jou mijn jongen aan? Wij zijn joden. Begrijp je? Wij hebben niets te maken met dit allemaal hier.” Met die woorden trok ze David mee en gooide de deur met een klap achter zich dicht.

's Avonds zei mijn vader tegen mij: „Wat moet ik nu van je horen? David is joods. Dat is een andere godsdienst. Je mag hem niet in de war brengen. Ik verbied je hem mee naar de kerk te nemen. Je mag niet voor noodlot spelen. Heb je me begrepen?”

Intuïtief had ik het begrepen. Maar wat ik begreep deed pijn: David, mijn vriend, moest een vreemdeling voor me blijven. Waarom? Met onze argeloosheid was het gedaan. We ontlieden elkaar.

Maar wat gaf het dat de grote mensen probeerden de bruggen af te breken? Het liep zoals het lopen moest.

In de vastentijd begon voor mij de biechtinstructie, en hartstochtelijk geëmotioneerd door wat ik te horen kreeg, vergat ik het openlijke en het geheime verbod: als ik David ergens tegenkwam, bij het sleetjerijden op de laatste vale sneeuw, of bij het meer waar de vissers hun boot in de teer zetten, en waar dan ook – dan vertelde ik hem ervan. Hij luisterde gretig en onthield alles,

en toen ik ten slotte naar mijn eerste biecht ging, volkomen geconcentreerd en met plechtige ernst, zag ik David achter een pilaar staan. We keken elkaar een hele tijd aan, toen ging hij weg.

Een poos later, tegen Pasen, was er missie in ons dorp. Monniken kwamen van buitenaf om te preken en de biecht af te nemen; dat ging de hele dag door en de kerk was vol gelovigen: de ene dag mannen, de andere dag vrouwen, dan jonge meisjes, jonge mannen, en ten slotte waren wij kinderen aan de beurt. Omdat de kerk door de jonge mannen bezet was, had men voor ons biechtstoelen in de school neergezet, in elk van de vijf klassen één. Onvergetelijke avond: wij kinderen in de gangen, zwijgend, wachtend, de planken vloer pas geboend en nog nat, halfduister, hier en daar een grote kaars die knisterde en schaduwen wierp, het gemompel van de monniken achter dichte deuren, en voor de ramen de aprilavond, lijdensweek, vochtig en zuiver, en het zingen van een merel. Haast te veel voor een gevoelig kind. Ik was de laatste van mijn rijtje. Ineens kwam er nog een kind. Ik was er zo volkomen in, dat ik me niet omkeerde. Pas toen ik uit de biechtstoel kwam, zag ik wie het was: David – en hij ging na mij biechten, alsof het zo hoorde. In de duisternis voor het schoolgebouw wachtte ik hem op. Maar toen hij kwam, legde hij zijn vinger tegen zijn lippen, sloeg zijn ogen neer en verdween.

Wat een vergissing! David had gebiecht, maar David, zoveel wist ik nu wel, was niet gedoopt. Het sacrament was voor hem niet van kracht. Vergeefs. Hij dacht dat hij was schoongewassen, maar in werkelijkheid was er niets gebeurd. Het sacrament was misbruikt, en dat was mijn schuld. Ik had de pastoor om raad kunnen vragen, maar dat durfde ik niet. Helemaal alleen was ik met mijn onrust en verwarring. Op een dag hield ik het niet meer uit. „David,” zei ik, „je hebt gebiecht. Maar je bent toch niet gedoopt! ’t Was ongeldig, die biecht.” Hij keek me onthutst aan, toen zei hij kalm: „Dan moet ik gedoopt worden. Wat is dat?”

„Er wordt gewijd water over je hoofd gegoten, en er wordt je gevraagd of je gelooft: aan God, aan Christus, aan de verrijzenis van het lichaam, en je moet verzaken aan de duivel, de zonde en het bijgeloof. Dan ben je christen.”

„Doop mij.”

„Ik? Dat kan ik niet, dat moet de pastoor doen.”

We wisten allebei dat hij het niet doen zou. Bedroefd gingen we uiteen. Maar 's nachts kreeg ik de reddende ingeving: er bestond iets dat nooddoop heette. Iedereen kon iedereen dopen als er nood was. Weliswaar werd met „nood” de dood bedoeld. Als iemand op sterven lag, kon iemand, wie dan ook, hem dopen, en dan gold het als sacrament. Maar was David niet ook in nood? De volgende dag doopte ik hem.

De doopkapel was een oud verlaten badhuisje aan zee. Het doopwater had ik in een flesje bij me: echt wijwater uit de kerk. En omdat ik me nog eens nauwkeurig op de hoogte had gesteld, vergat ik ook het zout en de olie niet – al waren die dan niet gewijd. Het ritueel kende ik, en de gebedsformulieren las ik uit de catechismus voor. We beefden allebei, en het heilig geheim maakte zich diep van ons meester. „Geloof je aan God, de Almachtige Vader, Schepper van hemel en aarde?” En Davids trillende stem: „Ik geloof.” Drie vragen en dan de gelofte: „Verzaakt ge aan de duivel en al zijn verleidingen?” – „Ik verzaak.” Weer drie vragen, drie tot de dood bindende beloftes. Toen goot ik water over Davids donker, gebogen hoofd, en ik zalfde hem. Geen kwestie van spel. De dood was erbij betrokken, en wij wisten het niet.

Enkele weken later namen de aanvankelijk nauwelijks gesignaleerde gevallen van difterie in de streek toe, en bij de eersten die er in ons dorp door werden besmet, hoorde David. Ik kwam het niet meteen te weten, want ik mocht het huis niet uit. Maar op een avond trok er iemand hard bij ons aan de bel, en kort daarna riep mijn vader me, maar de gang liet hij me niet ingaan. Op de drempel, ver van me af, stond Davids moeder, nat van de regen en met woeste ogen. Ze wees met uitgestrekte vinger naar mij. „Zij heeft het gedaan,” riep ze, „zij heeft hem gedoopt.” Mijn vader keek mij aan.

„Ja,” zei ik op luide toon en ik raapte al mijn belijdersmoed bijeen. „Ik heb hem gedoopt. Het is geldig.” Mijn vader keek somber. „Hoe kon je dat doen zonder toestemming van zijn ouders?”

„En nu wil hij biechten,” schreeuwde de vrouw. „En zegt dat hij gaat dood en hij wil wezen een christen, en is gedoopt, en zij daar...” Haar armzalig voorraadje Duitse woorden was onvoldoende om haar mateloze verwarring tot uitdrukking te brengen.

Ook mijn vader wist geen raad, dat zag ik wel. Toen gebeurde voor het eerst in mijn leven wat mij later in grote beslissende momenten ten deel viel: er kwam een grote, vermetele helderheid in me. „Hij is christen,” zei ik kalm en ferm. „Hij wilde zelf gedoopt worden, en als hij nu wil biechten, moet hij zijn zin hebben.” De vrouw staarde mij aan, toen stak ze haar arm omhoog alsof ze mij wilde vervloeken, maar ze liet hem weer zakken, sloeg de handen voor het gezicht en liep weg.

Ik weet niet of de laatste wens van de kleine jongen werd ingewilligd, maar hij werd niet lang daarna op ons katholieke kerkhof ter aarde besteld, en de pastoor stond bij zijn graf en wijdde het. Er mocht geen kind bij zijn, de epidemie had zich snel en hevig verbreid. Maar ik stond op een afstand, tegen de natte cypressenhaag aangedrukt, en ik zag Davids ouders lange tijd alleen bij het graf staan, ontdaan en wild-wanhopig, verstijfd in tweevoudig verdriet. Maar ik begreep niet meer wat ik had gedaan, en al spoedig verdween het voor meer dan dertig jaar uit mijn geheugen.